

WALCHEREN IN WOORD EN BEELD

Stoeppalen in Domburg

Domburg is vooral bekend om zijn Romeins verleden -denk aan de Nehalenniatempel- en als 19e - eeuwse badplaats met allure voor vele groten van Europa.

Van de Romeinse periode resten de altaarstenen, in het bezit van het Zeeuws Museum en in het Volkenkundig Museum in Leiden. Van de 19e-eeuwse badplaats-periode rest nog zoveel, dat dit heden ten dage nog steeds de sfeer in deze plaats bepaalt.

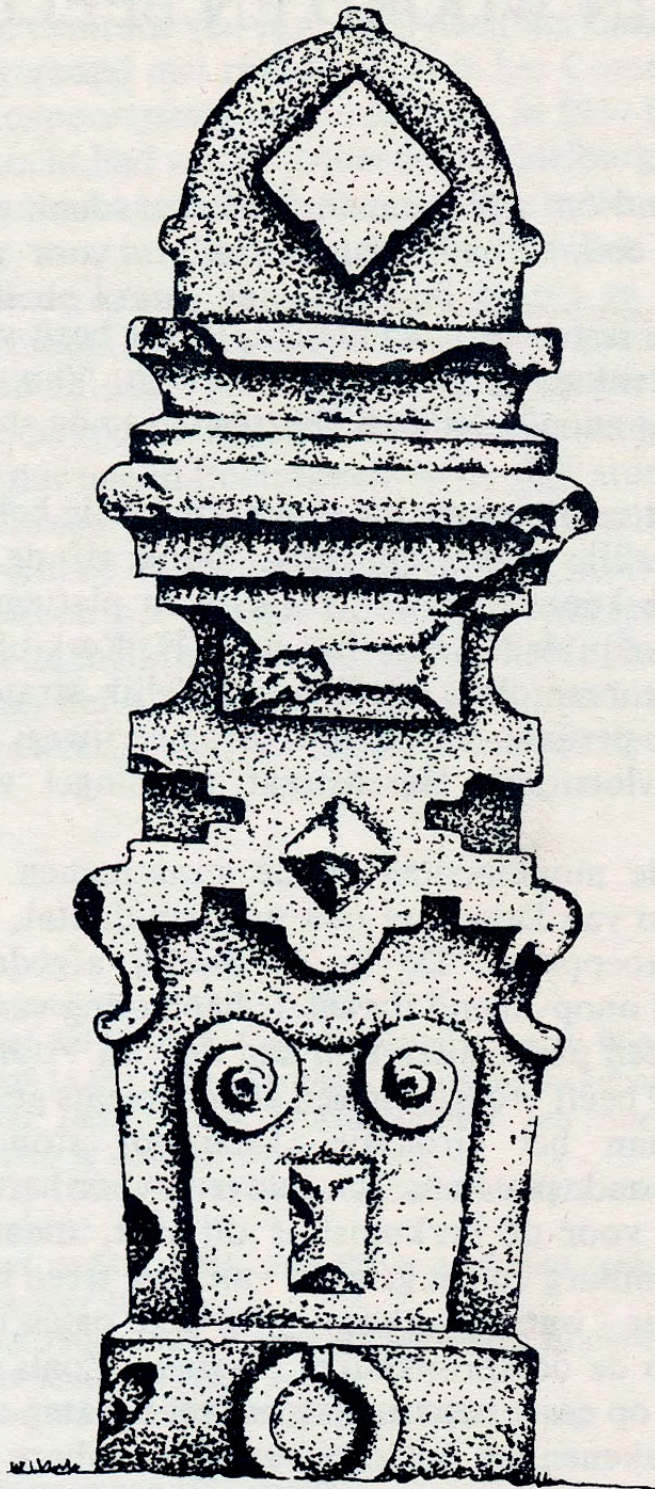
Van de lange periode daartussen is over het algemeen weinig bekend en ook de overblijfselen zijn nauwelijks meer aanwezig. Dank zij de Cronyck van Zeeland van Smallegange kennen we nog plaatjes en plattegronden van de Smalstadperiode. Verder zijn daar natuurlijk de N.H. Kerk uit ca. 1290, het Raadhuis, ca. 1667, de korenmolen, 1817, het stedelijk stratenplan en veel straatnamen die aan die periode herinneren: Brouwerijweg, Weverijstraat, Wijngaardstraat, Schuitvlotstraat, Herenstraat en Singel wijzen op een stedelijke geschiedenis.

Behalve de geregistreerde monumenten en de straatnamen bevinden zich binnen de bebouwde kom van Domburg ook nog een drietal, van de weg af zichtbare 17e eeuwse stoeppalen. De in de hierbij afgedrukte tekening weergegeven paal staat heel onopvallend tussen de beplanting van het Groentje. De twee andere staan in een particuliere tuin aan de Van Voorthuizenstraat. De steen aan het Groentje heeft vroeger op een andere plaats gestaan, nl. bij de stenen tolbank, ook aan het Groentje. Daarvoor stond hij hoogstwaarschijnlijk - als we de oude platen mogen geloven - vóór het Raadhuis. Een wetenschappelijk bewijs voor de herkomst is dit niet, maar gelet op het stedelijk verleden van Domburg en het gewicht van deze steen is dit wel aan te nemen. Duidelijk is echter - wat de herkomst van deze palen ook moge zijn, dat ze niet meer staan op de oorspronkelijke plaatsen. Zoals de naam reeds zegt, behoren stoeppalen op een stoep te staan en wel zodanig dat zij daarmee de particuliere stoep afbakenen ten opzichte van de openbare weg.

Ieder huis van enige importantie in een stedelijk milieu had in de 16 en 17e eeuw een met blauwe tegels geplaveide stoep, soms met keldertoegang of luifel. Als afsluiting van de stoep waren er smeedijzeren hekken of houten stoepbanden die werden opgesloten door een stoeppaal. De stoep diende ook veelal als waterkering en lag dus iets hoger dan de weg. De straten waren vaak nog niet of niet goed geplaveid en zeker niet voorzien van riolering.

De stoep werd gezien als een stukje particulier bezit, ofschoon de rooimeesters van veel steden dit ontkenden of trachtten te beperken. Naarmate het slede-, koets- en ander verkeer in onze steden intensiever werd, gingen de stoeppalen een kwetsbare plaats innemen en verdwenen dan ook langzamerhand. Ook zijn veel stoepen van gemeentewege opgekocht om te worden vervangen door trottoirs. De opgeruimde stoeppalen kregen soms nieuwe functies, bv. als schamppaal op een straathoek of als markering bij een oprijlaan naar een boerderij, zoals in St. Laurens. Ook werden ze opgekocht door mensen die de schoonheid van deze kolossen waardeerden. (Notaris Loeff uit Koudekerke was zo iemand.) In Domburg staan twee palen in een particuliere tuin.

Door deze initiatieven zijn de palen weliswaar van een wisse ondergang gered,

F.A. Braeksmā.

maar de genoemde plaatsen waar zij neergezet werden of waar ze nu nog aangetroffen kunnen worden zijn uiteraard niet de meest geschikte plaatsen voor dergelijke kleine monumenten.

Wat is nu de kunsthistorische waarde van zo'n steen? Bij deze vraag moet allereerst opgemerkt worden dat deze palen waarschijnlijk op ambachtelijke wijze in serie gemaakt werden.

Met de bouw van het stadhuis van Antwerpen in 1560 wordt een nieuwe periode van Renaissance in Nederland ingeluid. Antwerpen was een heel rijk handelscentrum in Europa en één van de belangrijkste culturele centra van de

Nederlanden. De bouwmeester van het stadhuis aldaar is Cornelis Floris Vriendt. Hij was tevens beeldhouwer en ornamenttekenaar en had in 1538 een reis naar Italië ondernomen, waar hij persoonlijk kennis gemaakt had met de voortbrengselen van de renaissance.

Gewapend met deze ervaring en gesteund door de geïllustreerde vertaling die enige jaren tevoren in Antwerpen gemaakt was van de architectuurboeken van Serlio, schiep hij een bouwwerk dat zeer veel invloed zou hebben op de verdere ontwikkeling van de Nederlandse architectuur.

Deze invloed is ook in de vormgeving van de stoeppalen terug te vinden. Ze zijn ongeveer 1.75 meter hoog en hebben krullen, een z.g. rolwerkornament. Als motief is dit ontleend aan de smeedkunst: het omkrullende ijzeren beslagwerk van het gotisch meubilair. Het is een motief met slingerende banden dat een streng wiskundige, niet naturalistische, indruk maakt. Op het vlak van deze banden ziet men gebeeldhouwde spijkers, ringen, beugels e.d. Het geheel lijkt uit metaalplaat gesneden te zijn. Deze vrij abstracte vormen schijnen in Noord-Nederland nogal bijval gevonden te hebben tijdens de Hervorming. De rolwerkstijl bereikte ons land via Duitsland (Weser-rennaissance). Ook hiervan vinden we voorbeelden bij Vredeman de Vries, die rationalistischer was dan zijn Zuidnederlandse collega's, bv. Pieter Coecke. Maar de waarde van de stoeppalen ligt ook in het feit, dat er nog maar zo weinig van over zijn. Gelukkig zijn er in elke historische stad in Nederland en Vlaanderen nog wel enkele exemplaren. Het is daarom bijzonder prettig dat er in Domburg ook nog enkele staan, al was het alleen maar om er aan te herinneren, dat de huidige badplaats in de periode tussen Nehalennia en dr. Mezger tijden van bloei heeft meegemaakt.

F.A. Broeksma

Bronnen:

Frans Beekman: Stoeppalen uit de Zeventiende eeuw.

Levende stenen: d.z. Stichting bevordering van de kennis van de Nederlandse Bouwkunst.